

1. března 1978 zemřel uprostřed pilné práce nestor československých malakozologů Jaroslav Brabeneč, který by se byl 30. března dožil 75 let. Při této smutné příležitosti chci shrnout jeho zásluhy o výzkum naší měkkýší fauny.

Jeho životní běh je příkladem, jak se z někdejšího milovníka přírody a sběratele může stát cílevědomý badatel, jehož uznává i cizina. J. Brabeneč se narodil roku 1903 v Praze na Vinohradech, kde prožil i školní léta, která zakončil absolvováním Vyššího chemického oddělení při tehdejší Státní průmyslové škole. Ihned po maturitě v r. 1921 počal pracovat v různých chemických závodech, naposledy ve farmaceutickém oddělení v Rybitví u Pardubic, kde působil až do důchodu. Již od studentských let ho lákala příroda, kam utíkal, kdy jen mohl. Ze záliby sbíral měkkýše, které si určoval a ukládal jen pro své potěšení, aniž tušil, že jeho koníček jednou přeroste do vážné vědecké práce. Jeho první sběry pocházejí z let na konci I. světové války. Zajímal se i o rostliny a dovedl tento zájem skloubit se svým povoláním chemika. Zkoumal řadu rostlin co do obsahu účinných látek, zejména silic, alkaloidů, glykosidů a saponinů, a hledal jejich uplatnění ve farmaceutickém průmyslu. V Rybitví zavedl během let výrobu četných těchto látek pro lékařské účely.

Po dlouhá léta, až do skončení II. světové války, zůstala Brabenečova malakozologická činnost jen jeho osobní zálibou. Teprve po osvobození ho šťastná náhoda svedla s autorem této črty. Z malých začátků se rozvinula úzká spolupráce, zejména na faunistickém poli. V Brabenečových sběrech byla řada překvapujících nálezů, např. alpský *Aegopis verticillus* z údolí Sázavy. To vše povzbudilo Brabence k nové faunistické činnosti, do níž se vrhl s elánem, který by mu mohli závidět i daleko mladší pracovníci. Brabeneč se jako zanícený fotograf pokusil i o fotografickou dokumentaci svých sběrů, a to s takovým úspěchem, že se v krátké době vypracoval k obecně uznávanému mistrovství. Brzy začal pracovat pro všechny vážné zájemce, s nimiž navázal styk, a stal se autorem atlasů čs. recentních i kvartérních měkkýšů, které vzbudily značný ohlas i v cizině. Tuto časově náročnou práci prováděl s mimořádnou houževnatostí a láskou bez ohledu na jakoukoli odměnu, často za finančních obětí. Málokdo si udělá představu, kolik pokusných negativů stál často i jeden jediný zdařilý obrázek! Avšak pro ilustrátorskou činnost nesmíme zapomenout na vlastní odborně zoologickou práci J. Brabence.

Jejím základem je malakofaunistický výzkum, kterému Brabeneč zůstal vždy věrný. Během let prozkoumal podrobně mnoho oblastí, hlavně horských, jak dosvědčuje řada uveřejněných studií,

např. o měkkýších Moravskoslezských Beskyd, Slovenského ráje, Orlických hor, povodí Moravice aj. V posledních letech zkoumal Brabeneč malakofaunu Krkonoš, o níž již vydal řadu dílčích studií ve sborníku Opera Corcontica. Věnoval se také soustavnému výzkumu východních Čech, zejména na Trutnovsku, Pardubicku, v okolí České Skalice a jinde, odkud publikoval celý seriál v „Pracích a studii“ Krajského střediska Státní památkové péče a ochrany přírody v Pardubicích. Na svých sběrných cestách prošel všemi kraji ČSSR, od západních Čech až do Východních Karpat. Má zásluhy především o výzkum našich hor, které ho vždy přitahovaly, ačkoli se nevyhýbal ani nížinám, kde objevil rovněž mnoho pozoruhodných druhů, především z obtížného rodu *Pisidium*.

Faunistická práce a obrovský materiál, který shromáždil, přivedly Brabence k hlubšímu zájmu o systém a ekologii měkkýšů. Objevil v moravských Karpatech novou vřetenatku, kterou nazval

Laciniaria moravica a o níž se mnohem později zjistilo, že je subspecií druhu *L. (dnes Vestia) riloensis* z bulharských pohoří. Na Opavsku objevil společně se Sylvestrem Máchou novou subspecií karpatského endemita *Cochlodina cerata*, kterou nazvali *C. cerata opaviensis* Brabeneč & Mácha 1960. Překvapením byl rovněž objev dalšího zástupce rodu *Cochlodina* ve vápencových okrscích na úpatí Krkonoš, kterého Brabeneč popsal r. 1967 pod jménem *Cochlodina corcontica* a jehož vikariant — *C. dubiosa* žije až v jižních Alpách. Z řady jeho faunistických objevů jmenujme plovatku *Lymnaea occulta* Jackiewicz, dosud známou jen z jedné tůně u Koles na Pardubicku, a pak vřetenatku *Macrogaster badia crispulata* (West.), kterou zjistil v souvislém rozšíření v Orlických horách a jejíž rozšíření v ČR popsal v Archiv für Molluskenkunde.

V posledních letech se soustavně věnoval rodu *Pisidium*, kam patří naši nejmenší mlži, kteří v mnoha druzích ožívají naše vody a dosud nebyli kriticky zpracováni vzhledem k obtížnému určování. Brabeneč navázal úzký styk se světovým monografem tohoto rodu J. G. J. Kuiperem a snesl z Československa bohatý a cenný materiál, v němž jsou některé vzácné druhy zastoupené největšími známými sériemi. Svě výsledky uveřejnil jen v poměrně skromném článku v pardubických Pracích a studii, ač by si zasloužily rozsáhlé publikace ve světovém jazyku.

Brabeneč dosáhl uznání i v cizině, jak dokládá i vyčlenění nového podrodu *Brabenečia* v rámci rodu *Vestia* H. Nord-sieckem v r. 1974 pro druh *V. ranojevici* (dříve *V. riloensis*), k němuž patří i subspecie *moravica*, popsaná kdysi Brabencem z Beskyd.

Tím jsme však zásluhy J. Brabence ani zdaleka nevyčerпали. Ačkoli se nikdy nevěnoval učitelské dráze, přece byl vzorem a skutečným učitelem snad všem našim mladým malakozologům, kteří u něho vždy našli nejen radu a pomoc, ale i přátelské slovo a střechu nad hlavou. Byl přítelem a milým spolupracovníkem řady našich odborníků, např. Vladimíra Hudce i autora této vzpomínky, zejména však Sylvestra Máchy, s nímž vytvořil téměř nerozlučnou dvojici na mnoha výzkumných cestách.

Brabenečova opravdu „brabeneč“ píle přinesla své výsledky, z nichž těží celá čs. malakozologie měrou vpravdě vrchovatou. Když jsem psal tyto řádky, chtěl jsem jménem všech našich malakozologů popřát Jaroslavu Brabenečovi mnoho elánu, úspěchů a duševní pohody. Jeho život však skončil, a tak bohužel na další lovy na „slimač“ v horských leších, prosyčených vlahým deštěm lákajícím vřetenatky na kmeny stromů, už náš drahý „Braby“ nevyjde.

Vojen Ložek